

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการศึกษา

ในการศึกษารุ่นนี้เป็นการศึกษาถึงรูปแบบการกระจายตัว และความเชื่อมโยงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆที่เกี่ยวข้อง ของอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนในจังหวัดลำปาง โดยในการศึกษารุ่นนี้ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างของโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือน จำนวน 85 กลุ่มตัวอย่าง

จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือน มีลักษณะการกระจายตัวของจำนวนโรงงานตามขอบเขตการปกครอง พบว่าอำเภอเกาะคา มีจำนวนโรงงานมากที่สุด ร้อยละ 50.46 รองลงมาคือ อำเภอเมือง ร้อยละ 46.79 และอำเภอห้างฉัตร ร้อยละ 2.75 ตามลำดับ ซึ่งไม่พบในพื้นที่อำเภออื่นๆ

เมื่อพิจารณาจำนวนโรงงานรายตำบลแล้วพบว่าตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา มีจำนวนโรงงานมากที่สุด คือ ร้อยละ 42.20 ซึ่งพบมากที่สุดหมู่ 8 บ้านศาลาบัวบก และหมู่ 9 บ้านศาลาเม็ง ซึ่งถือเป็นแหล่งผลิตระดับครัวเรือนที่สำคัญของจังหวัดลำปาง รองลงมาคือ ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมือง ร้อยละ 21.10 พบมากที่สุดหมู่ 2 บ้านหอมสม และตำบลชมพู อำเภอเมือง ร้อยละ 17.43 พบมากที่สุดหมู่ 8 บ้านหนองยาง จะเห็นได้ว่าโรงงานเกือบทั้งหมดจะอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว

การศึกษารูปแบบการกระจายตัวของอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอเกาะคา และอำเภอห้างฉัตร พบว่ามีรูปแบบการกระจายตัวแบบกระจุกตัว เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายอำเภอ พบว่าทั้งอำเภอเมือง อำเภอเกาะคา และอำเภอห้างฉัตร มีรูปแบบการกระจายตัวแบบกระจุกตัว โดยอำเภอเกาะคานั้น โรงงานมีการกระจายตัวแบบกระจุกตัวมากที่สุด ส่วนเขตอำเภอเมือง และอำเภอห้างฉัตร มีรูปแบบการกระจายตัวแบบกระจุกตัวน้อยกว่า และรูปแบบการกระจายตัวในระดับตำบล พบว่ามีรูปแบบการกระจายตัวแบบกระจุกตัวมากที่สุดในตำบลชมพู รองลงมาคือตำบลท่าผา และตำบลปงแสนทอง โดยโรงงานในตำบลปงแสนทองจะมีแนวโน้มที่จะมีการกระจายแบบกระจาย มากกว่าในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า โรงงานอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนในจังหวัดลำปางมีการเกาะกลุ่มกันเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

ในพื้นที่ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา ตำบลปงแสนทอง และตำบลชมพู อำเภอเมือง ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดรูปแบบการกระจายตัวดังกล่าวเกิดจากชาวบ้านที่เข้าไปทำงานในโรงงานเซรามิกขนาดต่างๆมาก่อน แล้วจึงตัดสินใจเปิดกิจการเป็นของตนเอง และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทำเลที่ตั้งจากความคิดเห็นของผู้ประกอบการ พบว่าผู้ประกอบการเลือกทำเลที่ตั้งที่เป็นที่อยู่อาศัยของตนเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าที่อยู่อาศัยนั้นมีทำเลที่ตั้งละแวกเดียวกันกับโรงงานที่ตนเองเคยทำงานมาก่อน เนื่องจากแต่เดิมโรงงานเซรามิกในยุคเริ่มต้นนั้นแรงงานที่ใช้ในโรงงานมักจะมาจากละแวกโรงงาน

การศึกษาถึงความเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนในจังหวัดลำปาง พบว่ามีความสัมพันธ์กับวงจรการผลิตทั่วไปของอุตสาหกรรม เซรามิกในจังหวัดลำปาง คือใช้แหล่งวัตถุดิบต่างๆ แหล่งเดียวกันกับโรงงานเซรามิกทั่วไป ซึ่งแหล่งที่มาของวัตถุดิบส่วนมากมาจากภายในจังหวัด ถึงแม้จะมีวัตถุดิบบางประเภทมาจากภายนอกจังหวัด แต่ก็พึ่งพาจากร้านตัวแทนจำหน่ายที่ตั้งอยู่ภายในเขตเมือง ส่วนความเชื่อมโยงด้านการตลาด ประกอบไปด้วยตลาดภายในท้องถิ่น และตลาดภายนอกท้องถิ่น

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนพบว่าส่วนมากมีปัญหาในเรื่องการเคลื่อนแบบสินค้า ปัญหาด้านเทคโนโลยีต่ำ และปัญหาการขาดเงินทุนหมุนเวียน

7.2 อภิปรายผลการศึกษา

อุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนในจังหวัดลำปาง เป็นอุตสาหกรรมที่มีเครือข่ายของความเชื่อมโยงระหว่างโรงงานกับกิจการที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกัน เช่น โรงแต่งแร่ และโรงบรรจุแก๊ส และกับกิจกรรมอื่นๆ เช่น บริการการขนส่งสินค้า และสถาบันวิจัยและพัฒนา ซึ่งจากการศึกษาพบว่าโรงงานมีความเชื่อมโยงแบบทิศทางไปข้างหน้ากับตลาด และแบบไปข้างหลังกับผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต และแรงงาน ความเชื่อมโยงดังกล่าวและรูปแบบการกระจายตัวแบบกระจุกตัวได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้นจากการที่โรงงานอยู่ใกล้ชิดกัน ซึ่งทำให้เกิดการประหยัดจากการรวมกลุ่ม

1) รูปแบบการกระจายตัว

การกระจายตัวแบบกระจุกตัว ทำให้เกิดการประหยัดจากการรวมกลุ่ม ในประเด็นของการประหยัดการขนส่ง และการประหยัดภายนอก คือประโยชน์จากการที่โรงงานได้รับจากอุตสาหกรรมเดียวกัน และอุตสาหกรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน แหล่งแรงงานที่มีทักษะ ความมีชื่อเสียงของท้องถิ่น ความเป็นแหล่งตลาด เป็นพื้นที่ที่รัฐให้การสนับสนุน แหล่งให้คำปรึกษา และการประหยัดความเป็นเมือง เพราะเป็นกิจกรรมขนาดย่อมที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษมากนัก สามารถตั้งโรงงานได้ภายในบ้านเรือนที่เป็นที่อยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งจะเป็นการช่วยประหยัดต้นทุนเกี่ยวกับการจัดหาระบบสาธารณูปโภค และบริษัทขนส่งสินค้า (รถบรรทุก รถไฟ รถทัวร์) ความสะดวกในการหาแหล่งเงินทุน ความสะดวกในโครงข่ายการคมนาคม

จากการศึกษาเหตุผลในการตัดสินใจประกอบการพบว่าลักษณะโดยรวมที่คล้ายคลึงกันประการหนึ่งคือ ผู้ประกอบการจะมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเซรามิกมาก่อนด้านใดด้านหนึ่ง และจากทฤษฎีทำเลที่ตั้ง ของ Webber (1929) และ Smith (1981) ที่ให้ความสำคัญปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทำเลที่ตั้งบริเวณที่มีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด มีความสอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่าอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนในจังหวัดลำปาง ได้ให้ความสำคัญด้านที่ตั้งกับบริเวณที่มีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดคือการตั้งโรงงานที่บ้านพักอาศัยของตนเอง เป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อทำเลที่ตั้ง ซึ่งสอดคล้องกันและผู้ประกอบการยังให้ความสำคัญกับความอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ และการรวมกลุ่มของโรงงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านการประหยัดจากการรวมกลุ่มของ Smith (1981) และจากการที่ทำเลที่ตั้งมีลักษณะการรวมกลุ่ม โรงงานจะได้รับประโยชน์จากการประหยัดในรูปแบบต่างๆ ได้แก่การประหยัดจากการขนส่ง เพราะตั้งอยู่ใกล้ศูนย์กลางและขอบเขตการบริการการขนส่ง ทั้งด้านวัตถุดิบ พลังงาน การขนส่งสินค้า นอกจากนี้ยังมีการประหยัดภายนอกจากการใช้บริการต่างๆ ร่วมกัน และปัจจัยด้านความมีชื่อเสียง ซึ่งแสดงว่าผู้ประกอบการต้องมีข้อมูลข่าวสารที่ใช้ประกอบในการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมของ Pred (1967)

2) ความเชื่อมโยงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ความเชื่อมโยงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนในจังหวัดลำปาง มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Richardson (1978) และ Boudeville (1966) ที่กล่าวว่า อุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัว จะส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจพัฒนาขึ้นตลอดทั่วทั้งเขตที่มีอิทธิพลถึง ดังจะเห็นได้จากอุตสาหกรรมเซรามิกเป็นอุตสาหกรรมที่มีเครือข่ายของความ

เชื่อมโยงระหว่างโรงงานกับกิจการที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่อง เช่น โรงแต่งแร่ โรงงานเซรามิก ร้านตัวแทนจำหน่าย และกับกิจการอื่นๆ เช่น บริการขนส่งสินค้า สถาบันวิจัยและพัฒนา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า โรงงานมีความเชื่อมโยงแบบไปข้างหน้ากับตลาด และแบบไปข้างหลังกับผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hoover (1975) ที่ได้แบ่งความสัมพันธ์ของกิจกรรมภายในภาคออกเป็น 2 ชนิด คือ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยต่อกัน และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่เอื้ออำนวยต่อกัน ความเชื่อมโยงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้นจากการที่โรงงานตั้งอยู่ใกล้ชิดกัน ซึ่งทำให้เกิดการประหยัดจากการรวมกลุ่ม และเป็นไปตามแนวคิดระยะทางที่สั้นที่สุดของ Dicken and Lloyd (1990) ระหว่างโรงงานกับกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆ บนพื้นที่เกิดขึ้น และเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนรอบๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hirschman (1958)

7.3 แนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือน

จากการศึกษาถึงการกระจายตัว และความเชื่อมโยงของกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่อง และปัญหาต่างๆ ซึ่งสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาวงจรการผลิตของอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนในจังหวัดลำปาง ได้ดังนี้

7.3.1 การส่งเสริมการรวมกลุ่ม

1) จากการศึกษาพบว่าต้นทุนที่สูงที่สุดในการผลิตเซรามิก ของอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือน ต้นทุนที่มากที่สุดคือ วัตถุดิบ ซึ่งประกอบด้วย ดิน สีและเคมีภัณฑ์ (ร้อยละ 39) และเนื่องจากโรงงานมีการใช้วัตถุดิบที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อที่จะเป็นการลดต้นทุนการผลิต ควรที่จะมีการรวมตัวกันของผู้ประกอบการ โดยตั้งโรงงานกลางเพื่อทำหน้าที่ในการสั่งซื้อวัตถุดิบร่วมกันในปริมาณมาก เพื่ออำนาจในการต่อรองที่สูงขึ้น แล้วกระจายให้กับโรงงานต่างๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาดในด้านวัตถุดิบ ประกอบกับ ทำเลที่ตั้งของแต่ละโรงงานอยู่กระจุกตัวกันอยู่แล้ว

2) การส่งเสริมการจัดแบ่งหน้าที่การผลิตตามความชำนาญของผู้ประกอบการแต่ละประเภทผลิตภัณฑ์ ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีกรรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ตามพื้นที่ที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติคือ บริเวณอำเภอเมือง มีการผลิต โหมบาย และที่ใส่เทียนหอมเป็นผลิตภัณฑ์หลัก

ส่วนอำเภอเกาะคา มีการผลิตแจกัน และกระปุกออมสินเป็นผลิตภัณฑ์หลัก การส่งเสริมการผลิตเฉพาะผลิตภัณฑ์ จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาความเชี่ยวชาญของแต่ละโรงงาน และขนาดของการผลิตมีแนวโน้มที่จะขยายใหญ่ขึ้น

7.3.2 การสร้างความมั่นคงทางด้านแรงงาน

แรงงานในการผลิตเซรามิก เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากในการผลิตระดับครัวเรือน คนงานที่รับเข้ามาทำงานนั้น เป็นแรงงานภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านข้างเคียงที่ยังไม่มีทักษะ ทางโรงงานต้องเป็นผู้ฝึกทักษะให้ และมีปัญหาการเปลี่ยนงานบ่อย เนื่องจากมีโรงงานเป็นจำนวนมาก และ การว่าจ้างไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีหลักประกันในการทำงาน ดังนั้นทางผู้ประกอบการควรสร้างหลักประกันการทำงานให้กับแรงงานเพื่อป้องกันการเปลี่ยนงาน ซึ่งทำให้โรงงานไม่ต้องเสียเวลาในการฝึกทักษะแรงงานที่เข้ามาใหม่อยู่ตลอดเวลา

7.3.3 การพัฒนาศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา

เนื่องจากปัจจุบันจังหวัดลำปางมี ศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผาอยู่ภายใต้ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม โดยให้บริการด้านการศึกษาวิจัย ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การตลาดและเทคโนโลยีการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการให้บริการช่วยเหลือด้าน การวิเคราะห์ทดสอบ จัดอบรมและสัมมนา ซึ่งควรที่จะเพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ของศูนย์ เนื่องจาก ปัจจุบันการรวบรวมข้อมูลผู้ผลิตเซรามิก ของทางสมาคมเครื่องเคลือบดินเผาจังหวัดลำปาง และศูนย์พัฒนาเครื่องเคลือบดินเผาจังหวัดลำปางยังไม่สมบูรณ์ โดยมีประเด็นที่ขาดหาย คือ รายชื่อ ของโรงงานต่างๆ และรายชื่อผู้จำหน่ายวัตถุดิบที่ไม่ครบถ้วน ดังนั้นควรมีการรวบรวมข้อมูล ของอุตสาหกรรมเซรามิก ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิต และผู้จำหน่ายวัตถุดิบ อันจะช่วยให้ทางโรงงานและ ทางพ่อค้าที่จะมารับซื้อเซรามิก สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ครบถ้วน โดยเฉพาะโรงงานขนาดครัวเรือน นี้ที่ขาดการเข้าถึงได้โดยสะดวกจากพ่อค้า เนื่องจากมีช่องทางในการประชาสัมพันธ์ที่น้อยมาก ดังนั้นทางศูนย์อุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผาควรจัดทำฐานข้อมูลดังกล่าวเผยแพร่ทางระบบ อินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ยังสามารถเปิดโอกาสให้ตลาดต่างประเทศสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของ โรงงานระดับครัวเรือนนี้ได้โดยสะดวก

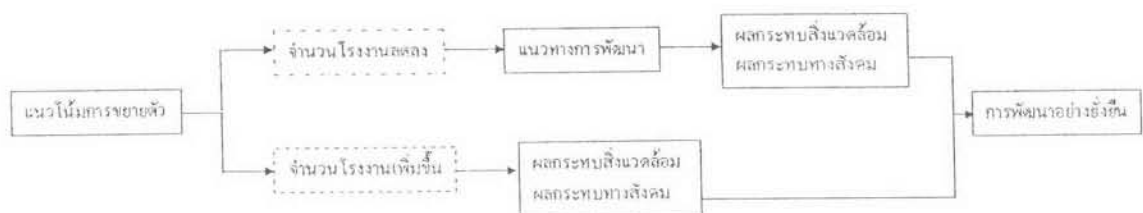
7.3.4 การพัฒนาตลาด

1) ปัจจุบันโรงงานระดับครัวเรือนนี้ไม่เน้นการตลาดเชิงรุก ซึ่งเป็นการตลาดแบบเชิงรับมากกว่า คือรอให้ลูกค้าที่สนใจมาติดต่อเอง และนิยมติดต่อลูกค้าประจำเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง ดังนั้นทางโรงงานควรที่จะมีการประชาสัมพันธ์ และการแสวงหาตลาดใหม่ๆ และอีกประการหนึ่งคือการสร้างตราสินค้า เป็นเรื่องที่สำคัญที่ยังขาดการให้ความสำคัญ ทางผู้ประกอบการจึงควรหันมาให้ความสำคัญด้านตราสินค้า เพื่อที่จะสามารถแข่งขันและการยอมรับของผู้บริโภค

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐ เช่น กรมส่งเสริมการส่งออก ควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการตลาด รวมถึงการจัดหาตลาดต่างประเทศให้แก่ผู้ประกอบการ เพื่อเพิ่มโอกาสในการส่งออก และขยายตลาดจำหน่ายให้กว้างขวางมากขึ้น

7.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

เนื่องจากสภาพปัจจุบันอุตสาหกรรมเซรามิกระดับครัวเรือนของจังหวัดลำปาง มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั้งหมดของแต่ละพื้นที่ ซึ่งยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆ ต่อชุมชนมากนัก ดังนั้นควรที่จะต้องมีการศึกษาถึงแนวโน้มการขยายตัว (แผนภูมิ 7-1) การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และผลกระทบทางสังคมที่มีต่อชุมชนข้างเคียง เพื่อที่จะมีแนวทางในการจัดการ เพื่อที่จะให้โรงงานเซรามิกกับชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้ หากในอนาคตมีจำนวนโรงงานเซรามิกเพิ่มมากขึ้น และแนวทางในการส่งเสริมพัฒนา หากพบว่าแนวโน้มการขยายตัวของโรงงานมีจำนวนลดลง

แผนภูมิ 7-1 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป